

Från terra nullius till konfliktresurs

Jordbruksutveckling som äventyrar freden

Abstract

Uppsatsen syftar till att ge ökad förståelse för hur storskaliga markkoncessioner, populärt kallat *land grabbing*, kan öka risken för inomstatliga konflikter. Utifrån befintliga teorier om hur naturresursutvinning påverkar å ena sidan statliga institutioner och ekonomiska strukturer, och å andra sidan motiv och möjligheter för oppositionella grupper att ta till våld, har ett anpassat analyschema utarbetats. Med hjälp av detta analyseras möjliga konsekvenser av fenomenet i en av de mest berörda staterna: Etiopien. På grund av bristande data och studiens företrädevis kvalitativa karaktär förblir slutsatserna kring några faktorer tämligen approximativa. Andra, primärt faktorer som har en direkt påverkan på motiv och möjligheter, ger mer robusta resultat och pekar mot att fenomenet kan fungera som såväl pådrivande som bidragande orsak till konflikter.

Nyckelord: naturresurskonflikt, råvaruproduktion, large-scale land acquisition, land grabbing, Etiopien

Antal tecken: 69 991

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Teoretisk avgränsning	2
1.2	Disposition	3
2	Metod	4
3	Teori	6
3.1	Konfliktmekanismer	7
3.1.1	Institutionell sårbarhet.....	7
3.1.2	Missnöje och motivation	9
3.1.3	Utnyttjandepotential	10
3.1.4	Sammanfattning av analyschemat	11
4	LSLA i ett globalt perspektiv	12
4.1	Bakomliggande drivkrafter	13
4.2	Ekonomiska konsekvenser	13
5	LSLA i Etiopien	15
5.1	Historisk bakgrund	15
5.2	Kvantitativ utbredning.....	16
5.3	Ekonomiska konsekvenser	16
5.3.1	Markhyra	16
5.3.2	Råvaruexport	18
5.3.3	Ekonomisk enklavisering	19
5.4	Missnöje och motiv	19
5.4.1	Ekonomisk osäkerhet	20
5.4.2	Kulturella och miljömässiga effekter	21
5.4.3	Incitament för resurskontroll	22
5.5	Möjlighet till konfliktfinansiering.....	22
6	Slutsatser	24
7	Referenser	26
	Bilaga 1: Råvarupriser	30

1 Inledning

I en genomgång av en mängd studier om den kausala kopplingen mellan naturresurser och inbördeskrig konstaterar Michael L. Ross (2004) att sambandet förvisso existerar men att det varierar i styrka och karaktär beroende på den specifika naturresursen. Den enda undersökta resursen som inte kunde uppvisa något kausalt samband var jordbruksprodukter (Ross 2004 s.346f.) – något som intuitivt ter sig föga förvånande. Syftet med denna uppsats är dock att om möjligt nyansera denna bild.

Naturresurser bör inte betraktas som något konstant, med statiska och enhetliga egenskaper. Som Philippe Le Billon (2002 s. 565) uttrycker det: "Whether or not *nature* is transformed into a resource is related to human desires, needs, and practices; or, from a political economy perspective, the conditions, means and forces of production". Likaledes är det inte naturresursen i sig som antas kunna bidra till konflikter, utan sättet på vilket den kontrolleras, utvinns, och slutligen binds samman med den övriga ekonomin. Om vidare en grundläggande förändring sker i dessa förhållanden, är det således rimligt att anta att även risken för konflikt förändras.

Under de senaste åren har en sådan förändring kunnat skönjas gällande just jordbruksmark. Fenomenet "large-scale land acquisition" (LSLA), populärt kallat "land grabbing", har i vissa delar av världen haft mycket omfattande effekter på jordens ägande- och produktionsstrukturer. Händelseutvecklingen har fått stor uppmärksamhet och dess konsekvenser för utveckling och fattigdomsbekämpning har analyserats ingående – inte minst genom Världsbankens inflytelserika rapport "Rising global interest in farmland" (2011) som lyfter fram såväl risker som stora möjligheter.

I likhet med debatten om dess effekter har dock inte heller någon konsensus bildats kring en enhetlig definition av LSLA. En möjlig sådan lyder emellertid: investeringar innebärandes en överföring av rätten att kontrollera, bruka eller äga jordbruksmark på minst 200 hektar (ha)¹, och medföra en omvandling från icke-existerande eller småskaligt jordbruk till storskaligt och kommersiellt sådant (Sassen 2013 s.30). Processen är naturligtvis inte unik för vår samtid, utan kan ses i analogi med tidigare historiska skeenden. Marx (1969 s.630) menade till och med att denna "expropriation av jordbrukarnas egendom", genom den s.k. ursprungliga kapitalackumuleringen, var grundvalen för det kapitalistiska systemet.

---

¹ 1 ha = 0,01 km²

Vad som gör det här åsyftade fenomenet speciellt ur ett historiskt perspektiv är dess omfattning, snabba utveckling, och de globala kopplingarna gällande såväl investeringarna i sig som den därpå följande råvaruhandeln.

Forskningsproblemet som uppstår är närmare bestämt huruvida, och i så fall på vilket sätt, de produktionsförhållanden som "large-scale land acquisition" resulterar i kan förvandla vanliga jordbruksprodukter till s.k. konfliktresurser. Frågan som uppsatsen syftar till att besvara lyder således:

- Hur kan 'large-scale land acquisition' och den därpå följande jordbruksproduktionen förstås som en bidragande orsak till våldsamma inomstatliga konflikter?

1.1 Teoretisk avgränsning

Den teori som kommer att användas i undersökningen bör för först och främst differentieras från geopolitiska perspektiv som analyserar internationella konflikter om strategiska råvaror. Istället kommer en teoribildning att användas som lägger fokus på naturresursers utvinning, produktion och omvandling till råvaror för vidare försäljning, och hur detta i sin tur genom påverkan på de sociala, politiska och ekonomiska strukturerna påverkar risken för inomstatliga konflikter. Forskningsproblemet kan därmed sammanfattas som ett fall av naturresurskonflikt. Den vetenskapliga debatten i detta ämne är förvisso relativt polemisk, varför en enhetlig teori om naturresurskonflikter knappast kan identifieras. En av de mer framträdande forskarna på området, Philippe Le Billon (2012), erbjuder emellertid ett lämpligt analytiskt ramverk, vilket kommer att ligga till grund för denna studie.

Den ontologiska utgångspunkten för studien är i huvudsak materialistisk. Detta innebär på intet vis ett implicit förnekande av idealistiska förklaringsmodeller. Tvärt om finns det anledning att tro att samhällliga idébyggen om just jorden – dess utnyttjande och relation till specifika grupper – är av stor betydelse för förandet av mänskliga konflikter. Ett talande exempel på detta, som historikern Ben Kiernan (2010) visat på, är hur de flesta folkmorden genom historien har motiverats utifrån en ideologisk föreställning om andra gruppers oförmåga att bruka jorden.

Det bör därför understrykas att de materiella villkor som står i fokus för den aktuella uppsatsen alltid bör placeras i sin kulturella, ideologiska och sociala kontext för att förstås till fullo.

1.2 Disposition

Närmast nedan följer ett metodkapitel där forskningsdesign, metodologiska överväganden och samt uppsatsens material presenteras i korthet. Därefter presenteras en teoretisk bakgrund följt av en mer utförlig genomgång av det för uppsatsen anpassade analys-schemat med dess mekanismer och respektive operationalisering. I kapitlet *LSLA i ett globalt perspektiv* presenteras en överblick av fenomenet i sin helhet, i syfte att placera in den därpå följande fallstudien i en större kontext. Efter en kort redogörelse för Etiopiens politiska och ekonomiska utveckling följer en analys av LSLA och dess konsekvenser i landet, vars struktur följer det teoretiska analys-schemat. Slutligen diskuteras de resultat som framkommit, och slutsatser dras för att besvara uppsatsens frågeställning.

2 Metod

På grund av bristfällig data för stora delar av den aktuella populationen, fenomenets närhet i tid, och teorins probabilistiska antaganden kommer inga hypoteser att kunna prövas empiriskt. I enlighet med detta är ambitionen med studien att förstå snarare än förklara fenomenet, varför den bör klassificeras som beskrivande.

För att kunna mäta den empiriska förekomsten av de teoretiska mekanismerna måste dessa operationaliseras till mer specifika variabler. Vissa av dessa mekanismer är tämligen enkla, dvs. direkta och med mer eller mindre omedelbar verkan. I dessa fall är det framför allt reliabiliteten som måste beaktas. Andra – företrädesvis mekanismer rörande statliga institutioner – är mer indirekta och utvecklas under en lång tidsperiod. Här finns ofta förstahandskällor att tillgå i form av statistik, varför risken för osystematiska mätfel minskar. Att dessa mekanismer är mer komplicerade gör å andra sidan att de teoretiska definitionerna är svårare att matcha med empiriska indikatorer. Risken för systematiska mätfel måste här beaktas för att upprätthålla en hög validitet (Teorell et al. 2007 s.57). Ambitionen är emellertid att i möjligaste mån inte att blott mäta förekomsten av, utan även styrkan i respektive variabel, för att på så sätt kunna förstå fenomenet i förhållande till andra sorters naturresurser. Genom att betrakta variablerna som ordinalskalor uppkommer större reliabilitetsproblem, något som dock kan avhjälpas genom att definiera tydliga kriterier (Teorell et al. 2007 s.59) för de värden en variabel kan anta, vilket även är nödvändigt för intersubjektiviteten. För att överkomma det s.k. nivåskattningsproblemet kommer empiriska jämförelsepunkter (Esaiasson 2012 s.149) att införas där detta är möjligt. Dessa kommer att hämtas från referensfenomen vars i sammanhanget relevanta egenskaper redan är kända; primärt oljeutvinning, men i viss mån även diamantbrytning.

Studien kommer att genomföras med ett intensivt upplägg där ett enskilt fall – närmare bestämt Etiopien – har valts ut strategiskt och undersöks genom den operationaliserade teorin. Strategin motiveras främst av bristande data för stora delar av populationen, men även av att många relevanta variabler knappast låter sig mätas numeriskt, varför mer djupgående undersökningar måste göras. Samtidigt är large-scale land acquisitions ett mycket heterogent fenomen, vilket knappast låter sig fångas av studiet av ett fall. Därför kommer fenomenet att i ett första steg undersökas utifrån ett globalt perspektiv. Syftet är här att synliggöra tendenser hos fenomenet som helhet. Genom detta upplägg kan relevanta aspekter på såväl en global som lokal nivå undersökas, inom ramen för de tids- och resursmässiga begränsningar en kandidatuppsats av nödvändighet innebär.

För att åstadkomma tydligare resultat, har strategin varit att välja ett tungt fall, dvs. ett som utmärker sig i fråga om fenomenets (kvantitativa) omfattning. Vidare

har även den ofta knapphändiga tillgången på material begränsat antalet möjliga alternativ. Det intensiva upplägget tillsammans med ovan nämnda förbehåll medför förvisso av nödvändighet att representativiteten måste nedprioriteras. Ambitionen har dock varit att fallet i minsta möjlig mån skall avvika från populationen i sin helhet med avseende på kvalitativa egenskaper. Genom att även redogöra för relevanta aspekter av populationen i sin helhet skapa en förståelse för hur den valda analysenheten förhåller sig till den övriga populationen. I och med det strategiska urvalet bör en viss generaliserbarhet likväl kunna vidhållas (Teorell et al. 2007 s.150).

Som Deininger (2011 s.224) påpekar är primärkällor gällande LSLA, många gånger otillgängliga, antingen pga. den ofta svaga institutionella kapaciteten i de berörda staterna eller avsiktliga försök till mörkläggning. Inte heller de inblandade företagen är alltid benägna att uppvisa transparens. Primärkällor utgör därför en relativt liten del av materialet till studien. Förutom statistisk data från UNCTAD och FAO används juridiska källor i form av kontrakt, vilka erbjuder viktig förstahandsinformation.

Det empiriska materialet består framförallt av sekundärkällor i form av vetenskapliga artiklar och fallstudie-rapporter. Genom användandet av de förstnämnda bör man kunna minimera risken för tendens, samtidigt som det källkritiska kriteriet centralitet måste beaktas. De senares förtjänst ligger å sin sida just i att informationsinhämtningen har skett på plats. En problematisk aspekt av dessa rapporter är å andra sidan att vissa är skrivna på uppdrag av NGO:s som är mer eller mindre uttalat kritiska mot "land grabbing" varför tendens-kriteriet aktualiseras (Esaiasson 2012 s.285). För att undvika felaktig information används triangulering. Om uppgifterna skiljer sig väsentligt från andra källor uppmärksammas detta i texten eller väljs helt enkelt bort.

3 Teori

Det teoretiska analyschema som studien begagnar är till sin grundläggande struktur baserad på Philippe Le Billons (2012 s.17) dito om kopplingen mellan resurser och väpnade konflikter. Ramverket har vidare anpassats något för att bättre fånga in relevanta aspekter av det här aktuella fenomenet. I dess ursprungliga utformning användes det för att analysera effekterna av naturresurser med ett mycket högt försäljningsvärde i förhållande till produktionskostnad – med andra ord produkter vars värde till stor del består av ”economic rent” eller med en korrekt svensk terminologi *jordränta*. På grund av begreppets betydelse kan det här vara värt att utveckla teoretiskt.

Denna del av produktvärdet uppkommer inte som avkastning på kapital eller arbete utan som David Ricardo (2009 s.58) uttryckte det, ur ”markens ursprungliga och oförstörbara krafter”. Därav följer att jordräntan varken tillfaller kapitalisten eller arbetaren utan den som kontrollerar resursen i fråga. Med andra ord är jordränta ”the part of the produce that accrues to the owners of land (or other natural capabilities) by virtue of ownership” (George 2006 s.89).

Givet ett visst bytesvärde för produkten varierar således mängden jordränta i proportion till mängden arbete och kapital som krävs för att producera en enhet. Oljeutvinning som generellt kräver relativt lite kapital och mycket lite arbete i förhållande till försäljningsvärdet ger således mycket hög jordränta. För att komma upp i samma värde med jordbruksprodukter måste relativt sett mycket mer arbete och kapital investeras, varför jordräntan blir lägre. Variation uppkommer givetvis även på grund av variationer i kvaliteten hos respektive resurs. Där mindre kapital och arbete måste användas för att erhålla lika mycket av en viss produkt kommer jordräntan att vara högre (Ricardo 2009 s.59). Att termen jordränta tillsynes implicerar en koppling till just jord är i sammanhanget olyckligt, varför termen ”ränta” – med bibehållen innebörd – härnäst kommer att användas.

De tre analytiska kategorier som presenteras nedan innehåller mekanismer som kan klassificeras som *indirekt verkande*, *direkt verkande* respektive *möjliggörande*. Ingen av dessa mekanismer antas ensamt kunna spela en avgörande roll för uppkomsten av inomstatliga konflikter. Många är vidare, på ett eller annat sätt, kopplade till varandra varför de i praktiken är tämligen svåra att skilja åt; den ena fungerar ofta som en katalysator för den andra.

Till denna sammanställning av möjliga mekanismer läggs en breddning av analyschemat som grundar sig i insikten att de aktuella mekanismerna inte kommer att uppstå, eller verka lika starkt, i olika kontexter. Det är därför lämpligt att inkludera en kontextuell riskfaktor som berör statens befintliga institutionella kapacitet.

Denna innebär att uppkomsten av naturresursutvinning i stater med redan svaga institutioner ökar sannolikheten för väpnade konflikter, medan starka stater snarare tenderar att bli mer stabila (Humphreys 2005 s.527). Detta samband kan förklaras med att starka statliga institutioner effektivt kan förhindra korruption. Sambandet kan även vara mer indirekt då högre BNP/capita innebär att prisfluktuationer inte får samma genomslagskraft, och att den relativa vinsten för "rent-seeking" är blir lägre. En delförklaring kan dessutom finnas i Kaldors *et al.* (2007 s. 26) "rent-seeking cycle" där stater med svaga institutioner hoppar över de första "statsbyggande" faserna och kommer direkt till ett senare stadie i utvecklingen (se: institutionell sårbarhet nedan). Detta skulle i så fall innebära att svagare stater snabbare utsätts för konfliktrisk, men att även starkare stater, på längre sikt går mot den utvecklingen.

3.1 Konfliktmekanismer

3.1.1 Institutionell sårbarhet

Hög ränta kan underminera de politiska institutionernas kapacitet genom två delvis överlappande mekanismer som behandlar relationen mellan stat och samhälle: dels låg politisk representation pga. utebliven beskattning av befolkningen, dels uppkomsten av ett korrupt och statiskt politiska system genom förmågan att köpa lojalitet.

Den första mekanismen, betecknad "rentier state" antas kunna uppstå från två håll. Å ena sidan förlorar medborgarna såväl insyn som inflytande i de politiska processerna pga. minskade incitament på kort sikt, och en generellt sämre påtryckningsförmåga (Humphreys 2005 s.512). Å andra sidan försvagas även statens incitament för att bygga upp starka och effektiva byråkratier, varvid den administrativa kontrollen över medborgarna minskar (Fearon 2005 s.487) Staten isolerar sig därmed från samhället och blir oförmögen att konstruktivt hantera missnöjesyttringar från medborgarna. Krav på politisk förändring riskerar istället att mötas med repression och våld (Fearon *et al.* 2003 s.76).

På något längre sikt kan politiska krav avvärjas genom uppkomsten av ett klientsystem där staten köper lojalitet av olika samhällsgrupper eller mäktiga individer med hjälp av inkomster från resursutvinningen. Denna mekanism leder till ett samhälle präglas "rent-seeking". Maktförhållandena blir på detta vis stabila men samtidigt icke-dynamiska, varför de är känsliga för konflikter uppkomna av kriser (Kaldor 2007 s.23). Den långa tidsperioden som dessa mekanismer verkar över är här värd att poängtera. Kaldor *et al.* (2007 s.26) menar att de effekter som ett överflöd av räntor (i originalet härrörda från olja) har på de politiska institutionerna utvecklas inom ramen för en "rent-seeking cycle". Denna, indelad i de fyra faserna *state building*, *stabilisation*, *predation* och *state failure*, kan sträcka sig över en period på flera decennier, och där de inomstatliga konflikter

som här är aktuella främst gör sig gällande i de två sistnämnda. Det antas visserligen att stater med särskilt svaga institutioner kan komma att hoppa över de två initiala faserna (Kaldor *et al.* 2007 s.31), varvid risken för inomstatliga konflikter inträder betydligt snabbare. Generellt tenderar dock uppkomsten av ränta från naturresurser att initialt fungera stabiliserande varför utvecklingen måste ses i ett långsiktigt perspektiv.

Risken för att dessa mekanismer skall uppstå kan indikeras av jordränteinkomsternas andel av den statliga, alternativt regionala, budgeten och vidare dess förhållande till skatteupptagningen från befolkningen.

Naturresursutvinning antas dessutom försvaga de sociala nätverken inom staten och därmed öka risken för konflikter. Hypotesen kan härledas ur axiomet att handel mellan stater minskar dess benägenhet att kriga mot varandra. Applicerat i en inomstatlig kontext innebär det att avsaknad av en vertikalt integrerad ekonomi – vanligen en stor tillverkningssektor (Humphreys 2005 s.524) med produktion från råvara till färdig produkt – isolerar olika folkgrupper från varandra, där intra-statlig handel hade kunnat skapa integration och interkulturell förståelse.

Två möjliga kopplingar finns mellan naturresursutvinning och samhällelig enklavisering. För det första erbjuder de flesta naturresurser generellt små möjligheter till vidare förädling. Detta gör att den erhållna råvaran i sig inte öppnar några stora möjligheter till handel inom landet. Eftersom det finns ett utbudsöverskott på råvaran inom landet kommer denna i enlighet med Heckscher-Ohlin-teoremet att börja exporteras, för att på så vis utnyttja den inhemska ekonomins komparativa fördelar (Schön 2010 s.175).

Vidare riskerar råvaruproduktion vid vissa omständigheter att ha en negativ påverkan på andra ekonomiska sektorer. Dunning (2005) visar genom en spelteoretisk analys hur olika politiska aktörers intressen kan komma att styra den ekonomiska utvecklingen. Utifrån fallstudier på naturresursrika länder påvisas hur det för den politiska eliten finns en spänning mellan å ena sidan de ekonomiska fördelarna och å andra sidan de politiska riskerna med exportdiversifiering (Dunning 2005 s.458). Givet en viss karaktär på dels den politiska oppositionen, dels övriga ekonomiska sektorer, kan det vara rationellt för den styrande eliten att aktivt gynna ensidig råvaruexport på andra sektorers bekostnad.

För att mäta förekomsten av denna mekanism bör dels produktionskedjan för den aktuella naturresursen granskas, dvs. huruvida eller i vilken utsträckning denna är integrerad i den nationella ekonomin. I enlighet med Humphreys' (2005 s.513) tillvägagångssätt är det sedan lämpligt att använda utvinningens eventuellt negativa effekter på *tillverkningssektorn* som en indikator.

Naturresursutvinning kan slutligen öka statens sårbarhet genom att förorsaka en instabil ekonomi. Denna mekanism kan i ett första steg, i likhet med den föregående, härledas ur det faktum att lejonparten av råvaror från naturresurser vanligen exporteras och dessutom – av ekonomiska eller politiska skäl – tenderar att missgynna andra exportnäringar. Resultatet blir att de statliga finanserna blir beroende av skatteupptaget från ett fåtal exportvaror. Eftersom det globala råvarupriset är betydligt mer volatilt än andra typer av varor, riskerar således naturresursberoende länder att utsättas för prischocker (Collier *et al.* 2005 s.627).

Dessa kan dessutom även härledas till utbudssidan, exempelvis när källor snabbt upptäcks eller uttöms, eller då klimatet orsakar krympande produktion (Humphreys 2005 s.511).

Fluktuationerna – både ökningarna och minskningar – i inkomster till staten innebär flera möjliga risker. Höjda inkomster kan förvisso komma att investeras i produktiva områden så som infrastruktur (vägar, elnät) eller offentliga tjänster (exempelvis utbildning och vård), men mycket snabba ökningarna underlättar istället skapandet av klientsystem. Vidare, vid en snabb nedgång kan det utifrån den politiska elitens sida vara rationellt att strypa utgifter som gynnar hela samhället och behålla dem som garanterar politisk lojalitet från nyckelgrupper i samhället (Collier 2008 s.40).

På kort sikt kan detta leda till missnöje hos de befolkningsgrupper som förlorar på neddragningarna i de offentliga utgifterna. I det något längre perspektivet riskerar prischockerna att förändra de politiska institutionerna mot ovan nämnda klientsystem där lojalitet köps med hjälp av ränta från resursen. Eftersom produktiva investeringar tenderar att missgynnas ökar risken för låg BNP-tillväxt på lång sikt, vilket även detta kan leda till folkligt missnöje. Man kan således bäst betrakta prischocks-mekanismen som en förstärkare av andra mekanismer – politisk försvagning och missnöje – snarare än en direkt orsak i sig.

Risken för prischocker kan bedömas genom fyra variabler: (1) statligt finansiellt beroende av inkomster från råvaruexport mätt som andel av den årliga budgeten (2) eventuell diversifiering av råvaruexporten, (3) prisfluktuationer, mätt i årlig prisförändring och (4) variation i produktionsvolym.

3.1.2 Missnöje och motivation

Mekanismer genom vilka naturresursutvinning kan kopplas till den faktiska risken att berörda grupper tar till organiserat våld brukar delas upp i de två kategorierna *grievance* och *greed*. Begreppen är olyckliga då de antyder medvetna individuella motiv varför de tillsynes implicerar inte blott ett deskriptivt perspektiv utan även ett moraliskt sådant. I denna uppsats kommer de responderande begreppen *missnöje* respektive *motiv* att användas. Det är dock viktigt att poängtera att dessa här skall förstås som den omgivande strukturens betingelser på individer eller grupperns agerande – och inte blott de senares idiosynkratiska motiv.

Utifrån Le Billons (2012 s. 17) och Humphreys (2005 s.511f.) klassificeringar kan man dela upp missnöjesorsakerna i tre – återigen delvis överlappande – kategorier.

För det första riskerar utvinningen att leda till ekonomisk osäkerhet. Detta dels genom ovan nämnda risk för prischocker vilka kan resultera i att nyligen tillhandahållna offentliga tjänster slutar att fungera. Dessutom innebär ett ökat ekonomiskt beroende av råvaruextraherande företag problem i form av osäker tillgång till utkomstmöjligheter, i och med dags- eller säsongsbaserade anställningsformer.

För det andra kan råvaruutvinning orsaka vad som med ekonomisk terminologi bör benämnas som negativa externaliteter, dvs. av aktiviteten i fråga

oavsiktliga konsekvenser som drabbar tredje part. Dessa inkluderar tvångsflyttningar och/eller förlorade utkomstmöjligheter, men även förstörelse av miljömässigt eller kulturellt viktiga platser. Tills sist kan de arbetstillfällena som trots allt erbjuds orsaka sociala problem som höga inkomstskillnader och spänningar mellan lokalbefolkningen och säsongsmigranter.

För det tredje kan missnöje komma till uppstå till följd av fördelningen av intäkterna från räntan. Om dessa upplevs tillfalla andra regioner eller blott lokala eliter riskerar detta att underminera de styrandes legitimitet.

Samtidigt som naturresursutvinning kan försätta lokalbefolkningen i missnöjesskapande predikament, kan den likväl förhöja de potentiella vinsterna för att ta till våld. Det är dessa faktorer som faller in under kategorin *motiv*.

Där omfattande jordräntor förekommer ökar belöningen för den grupp som på ett eller annat sätt kan kontrollera resursen. Humphreys (2005 s.511) urskiljer tre olika sätt på vilka denna kontroll kan komma att uppnås. Om resursutvinningens karaktär är sådan att den endast – och mycket lätt – kan kontrolleras av statsmakten kommer kontrollen att söka uppnås genom ett övertagande av statsmakten. Om utvinningen å andra sidan sker i en geografiskt och socialt distinkt region, tillika långt från centralmakten, är det rimligare att en eventuell konflikt antar en separatistisk karaktär. När resursutvinningen är mycket spatialt utbredd – i enlighet med Le Billons (2012 s.29) analytiska dikotomi *point/diffuse* – och därför svårigen kan kontrolleras rent fysiskt av någon part tenderar räntan att extraheras genom mer indirekta metoder såsom stöld, utpressning eller kidnappningar.

3.1.3 Utnyttjandepotential

Även denna kategori är avhängig av resursutvinningens karaktär. Här fungerar räntan emellertid som medel snarare än som mål, dvs. genom finansiering av en konflikt vars bakomliggande motiv kan vara något helt annat (Humphreys 2005 s. 512). Denna mekanism kan mätas i termer av resursens åtkomlighet (eller *lootability*), vilket i sin tur bestäms av möjligheten för rebellgrupper att tillägna sig en del av räntan genom exempelvis beskattning, utpressning eller stöld (Le Billon 2012 s.179). Återigen är dessa samtliga beroende av var utvinningens sker, dess spatiala utbredning och räntans andel av värdet. Vid stöld av råvaran är vidare möjligheter till transport och försäljning viktiga variabler, vilka kan uppskattas bland annat genom dess värde per viktenhet och dess legala status (Le Billon 2012 s.180f.).

3.1.4 Sammanfattning av analyschemat

Tabell 1. Sammanfattning av de ovan presenterade mekanismerna samt deras respektive indikatorer

Teoretiska Mekansimer	Indikatorer
Rentier State	Ränteintäkter som andel av statlig budget och direkt beskattning
Prischocker	Exportråvarans prisvolatilitet och statligt beroende av proportionella intäkter från densamma
Samhällelig enklavisering	Råvaruproduktionens vertikala integrering och påverkan andra sektorer på
Missnöjesanledningar	Ekonomisk osäkerhet, negativa externaliteter och orättvis intäktsfördelning
Motiv	Vinsterna med kontroll över produktionen ökar
Utnyttjandepotential	Råvarans värde per viktenhet och försäljningsbarhet, produktionens åtkomlighet och dess kapitalintensitet

4 LSLA i ett globalt perspektiv

Det råder för närvarande en stor diskrepans mellan den mångfald med beräkningar som gjorts över den totala mängden mark som hittills omvandlats genom LSLA. Att ökningen av storskaliga landinvesteringar har varit markant under de senaste åren kan emellertid konstateras, och år 2009 uppskattas arealen ha varit 20 gånger större än den genomsnittliga siffran för de fyra föregående decennierna (Wolford *et al.* 2013 s.189f.)

Enligt Världsbankens beräkningar, baserade på medierapporter, genomfördes storskaliga landtransaktioner omfattande 56,6 miljoner ha runt om i världen under blott en tidsperiod på ett år mellan 2008 och 2009 (World bank 2011 s.51). Denna siffra skulle enligt data från samma rapport motsvara 3,6 % av den globala jordbruksarealen (ibid. s.10). NGO:n Oxfam har på sin sida uppgivit att den globala rapporterade arealen mellan 2001 och 2010 uppgick till 227 miljoner ha, varav förvisso blott 67 miljoner ha kunnat trianguleras (Cotula 2012 s.651).

De olika källorna är dock samstämmiga om att Afrika söder om Sahara är den region som på senare år lockat till sig mest investeringar mätt i ren markyta – närmare bestämt ca två tredjedelar av den totala berörda arealen² (Anseeuw *et al.* 2012 s.23, World Bank 2011 s.51).

En stor del av förklaringen ligger i en tillsynes självklar faktor: tillgång på stora arealer icke skogbeväxt mark med låg befolkningstäthet och tillräcklig nederbörd för jordbruk. Av den globala förekomsten av sådan mark står Afrika söder om Sahara för närmare hälften, eller ca 200 miljoner ha (World Bank s.79). Något mer förvånande är att graden av ”rule of law” och legalt skydd för investeringar – tillskillnad från FDI i allmänhet – när det kommer till storskaliga investeringar i jordbruksmark inte verkar ha någon effekt. Dessutom finns det ett negativt samband mellan graden av formellt erkända landrättigheter och omfattningen av LSLA (Deiningner 2011 s.224). Sannolikheten för LSLA ökar således – med andra faktorer kontrollerade för – ju svagare den juridiska kontrollen över marken är. I vilken utsträckning denna faktor samspelar med generell institutionell svaghet är oklart, men att det finns en stark koppling dem emellan är inte orimligt att anta.

---

² Cotula (2012 s.652) påpekar att det generellt höga medieintresset för denna region förmodligen kan resultera i en viss skevhet i datan. Att regionen är överrepresenterad får dock antas var belagt.

4.1 Bakomliggande drivkrafter

Det går att finna två huvudsakliga – och delvis sammankopplade – ekonomiska förklaringar bakom de senaste årens ökade investeringar. För det första började priset på mat-råvaror efter decennier av nedgång plötsligt att stiga i början av 2000-talet för att nå en topp 2008. För det andra har det ökande oljepriset, bortsett från dess direkta påverkan på matpriser, gjort produktionen av olika sorters biobränsle mer lönsamt, varför efterfrågan på mark ökar än mer (Cotula 2012 s.662f.). Den ökade och mer volatila priset på jordbruksprodukter resulterar i sin tur i två olika incitament för investeringar.

Dels önskar såväl privata som statliga företag – emellan vilka skiljelinjen förvisso ofta är flytande (Cotula 2012 s.660) – att minimera risker genom att kontrollera hela produktionskedjan. Dels handlar det om rena finansiella investeringar där målet, för statliga eller privata investeringsfonder, inte är att säkra tillgången på mat eller biobränsle utan på en stabil kapitalavkastning (De Schutter 2011 s.251). Eftersom det är det framtida värdet av marken som är väsentligt för investerarna förblir uppköpt mark många gånger oanvänd i väntat på att priset skall stiga (Daniel 2012 s.714).

Investeringarna härstammar dock inte endast från rika industriländer i norr. Bortsett från att en stor del av transaktionerna sker intra-regionalt är dessutom en anmärkningsvärt hög andel av inhemsk karaktär (Borras et al. 2011 s.209). Med förbehållet att skiljelinjen i praktiken är tämligen flytande tyder beräkningar på att inhemska investeringar är vanligare än utländska. Eftersom utländska LSLA tenderar att vara mer omfattande, är uppdelningen mellan de båda ändock relativt jämn sett till antalet ha (World Bank 2011 s.62f.).

4.2 Ekonomiska aspekter

De mottagande staternas roll i LSLA är på intet sätt passiv, tvärt om agerar de ofta mycket aktivt för att attrahera och underlätta jordbruksinvesteringar (Borras *et al.* 2010 s.509). Exempelvis är det vanligt – i synnerhet gällande afrikanska stater – att investerare undantas från att betala såväl skatter som markhyra under de första åren, varefter endast mycket låga avgifter införs (Matondi *et al.* 2011 s.70; Cotula 2009 s.25, 28).

Agerandet från värdstaternas sida kan tyda på att främjandet av LSLA ofta är en del av en mer långsiktig utvecklingsstrategi, snarare än en strävan efter snabba inkomster. Detta ligger i linje med Världsbankens relativt optimistiska syn på fenomenet när de förutom möjliga inkomstökningar till staten listar tre huvudsakliga fördelar med LSLA: utveckling av lokal infrastruktur och kommunala tjänster, spridning av teknik och bättre tillgång till marknader respektive direkt och indirekt skapande av arbetstillfällen (World Bank 2011

s.71). Daniel (2012 s.716) påpekar å andra sidan att informationsasymmetrin mellan små fattiga stater och internationella företag är så stor att de förra parten kan ha mycket svårt att försäkra sig om en rimlig fördelning av fördelarna.

Inte minst löften om skapande av arbetstillfällen tenderar att falla till föga (World Bank 2011 s.61). Även i de fall då full produktion snabbt kan upptas är antalet skapade arbetstillfällen per 1000 ha odlingsmark i genomsnitt mycket litet: 10 för spannmål, 18 för soja, och ca 150 för sockerrör (Li 2011 s.282). Andra typer av odling skapar något fler jobb, exempelvis oljepalmsplantager och jatropha (för biodiesel), 350 respektive 420 jobb/1000 ha (World Bank 2011 s.39). Eftersom Världsbanken satt gränsen för lämpliga investeringsområden till platser med maximalt 250 bosatta/1000 ha (25 pers./km²) (World Bank 2011 s.41), är det inte säkert att förlorade försörjningsmöjligheter kan ersättas ens om rekommendationerna följs. För de som får jobb är lönerna generellt flera gånger lägre än inkomsten från motsvarande odling i ett småjordbruk³ (Li 2011 s.285).

Även om arbetstillfällen skapas leder detta inte alltid till anställning för den lokalbefolkning som faktiskt drabbas negativt av markinvesteringarna. Företagens strävan efter den mest kompetenta arbetskraften har i många fall lett till att migrantarbetare tagit en stor del av jobben – varvid en stor del av den tänkta kompensationen för lokalbefolkningen uteblir (Matondi *et al.* 2011 s. 73; World Bank 2011 s.69). Fenomenet i stort innebär således uppenbara risker för berörda lokalbefolkningar.

---

³ Hur ofta LSLA innebär en omvandling från småjordbruk till lönearbete med den odlade grödan bibehållen är dock oklar. Detta bör därför främst ses som en hög alternativkostnad och inte som en förlust i absoluta tal då LSLA i regel innebär större förändringar än blott produktionsmetod. Undantag, exempelvis oljepalmsplantager i Indonesien, finns emellertid.

5 LSLA i Etiopien

5.1 Historisk bakgrund

Demografiskt består Etiopien av minst 80 olika etniska grupper, varav Oromo (35 %) och Amhara (27 %) tillsammans utgör en majoritet av landets 87 miljoner invånare (Retsö 2013). Delvis överlappande med den etniska splittringen finns en stor social klyfta mellan å ena sidan de centrala och tätbefolkade högländerna och å andra sidan mer de mer perifera lågländerna vilka huvudsakligen har befolkats av pastoralister. Relationerna har historiskt präglats av ”intern kolonisering” där krigsherrar från högländerna sökt öka sin rikedom genom att kontrollera och utkräva tributer av perifera folkgrupper (Makki 2012 s.85). Frånvaron av utländska koloniserare bidrog vidare till att dessa strukturer länge bibehölls och hindrade ett kapitalistiskt jordbruk från att växa fram (Makki 2012 s.86).

När den kommunistiska *Derg*-juntan, under en klassisk jordreformsparoll, tog makten på 1970-talet nationaliserades all jordbruksmark och fördelades genom nyttjanderätter till små familj jordbruk (Lavers 2012a s.798). Maktförhållandena mellan centrum och periferi visade sig nu på ett nytt sätt i och med förflyttningen av jordbrukare från högländerna till lågländernas förment ”jungfruliga land” utan att beakta det lokala brukandet av marken i form av svedjebbruk och boskapsskötsel (*ibid.*).

Efter ytterligare ett regimskifte 1991 bildades det alltjämt styrande partiet EPRDF (OI 2011 s.4), vilka i enlighet med dess ursprungligen maoistiska karaktär i stort behållit den gamla statliga ägandestrukturen över marken. Den uttalade strategin ”agricultural development led industrialisation” har syftat till att genom teknikförbättringar, snarare än kapitaltillskott, utnyttja den mest rikligt förekommande produktionsfaktorn – arbete – för att höja markens produktivitet (Lavers 2012b s.109).

Den valda utvecklingsmodellen tillsammans med farhågor om social oro vid urban eller inter-regional migration har tillsammans bidragit till att en överväldigande majoritet av befolkningen (ca 85 %) fortfarande lever på landsbygden och tjänar sitt uppehälle inom jordbruket (Lavers 2012a s.799). Samtidigt minskar jordbrukets andel av BNP stadigt och ligger nu på under 50 % (Macroeconomic handbook 2010 s.3).

Från och med mitten av 2000-talet har jordbrukspolitiken, under överinseende av Världsbanken, skiftat fokus och fått en mer kommersiell karaktär (Abbink 2011 s.516). Nyttjanderätter har i ökande grad formaliserats, men framför allt har regeringen försökt locka till sig storskaliga investeringar i jordbruket vars slutliga produktion är ämnad för export (Lavers 2012b s.121). Det är dessa investeringar som faller under definitionen för LSLA.

5.2 Kvantitativ utbredning

Den exakta mängden mark tillägnad LSLA är precis som gällande de globala förhållandena även i Etiopien svår att finna tillförlitlig data om. Medan undersökningar baserade på medierapporter ger vid handen att hela 3,5 miljoner ha har rekvirerats i Etiopien för storskalig kommersiell odling (Cotula 2011 s.14), pekar världsbankens siffror på betydligt lägre nivåer, närmare bestämt 1 190 000 ha fram till 2009 (World Bank 2011 s.64). Den senare siffran skulle innebära att i storleksordningen ca 1 % Etiopiens totala landyta – 1,13 miljoner km² – tagits i besittning för storskaligt jordbruk bara mellan 2004 och 2009. Den etiopiska myndigheten för jordbruksinvesteringar hade emellertid år 2009 mätt ut hela 4,8 miljoner ha för möjliga markkoncessioner (Makki 2012 s.93), dvs. över 4 % av landytan eller närmare 6,5 % av den totala odlingsbara marken (Macro economic handbook 2010 s. 9). Myndighetskällor har dessutom annonserat att närmare 7 miljoner ha till slut kan komma att göras tillgängliga⁴ (Makki 2012 s.93). Oavsett vilken exakt areal som faktiskt har omvandlats till storskaligt kommersiellt jordbruk – eller kommer att omvandlas inom en nära framtid – står det klart att det handlar om en icke försumbar del av Etiopiens landresurser.

5.3 Ekonomiska konsekvenser

5.3.1 Markhyra

Eftersom all mark i Etiopien är statlig, hyrs markrättigheter ut till investerare på långtidskontrakt. Längden varierar något beroende på investerarens preferenser och huruvida det är regionala eller federala myndigheter som sluter avtalet, men vanligen handlar det om 20-45 år med möjlighet till förlängning (OI 2011 s.30).

Enligt de federala kontrakten behöver inga andra avgifter (transaktionsavgifter eller skatt på land) betalas annat än den stipulerade hyran för marken (se exempelvis: CLC 2009 Art. 1.2) – vilka länge varit av närmast symbolisk storlek. Motivet till det senare är enligt den etiopiska regeringen att den mesta av marken är att betrakta som oanvänd, ett *terra nullius* (Lavers 2012a s.803). I ekonomiska termer saknar marken därför alternativkostnad och är att betrakta som marginaljordar – vilka enligt Ricardos teorier inte heller bör ge upphov till någon

---

⁴ Siffrorna exkluderar regionerna Oromiya och Tigrey som behållit eget ansvar för markkoncessioner.

ränta (Ricardo 2009 s.58). Ett slående exempel på detta är det indiska företaget Karuturi Agro Products vars kontrakt från 2008 på hela 100 000 ha stipulerade en hyra på blott 20 birr⁵ per ha/år (Karuturi 2008 Art. 2.2.1).

På senare år (från 2009) har dock de hyror som stipuleras i nya kontrakt dels systematiserats, dels höjts något. Trots detta är de fasta avgifterna – räknat per hektar och år – anmärkningsvärt låga. Det nya systemet innebär att mark längre än 700 km från Addis Abeba kostar 111 respektive 158 birr per ha/år beroende på om marken är regn- eller konstbevattnad, och med ett visst påslag för varje kilometer närmare huvudstaden marken ligger (OI 2011 s.29). Det finns dock storskaliga projekt med avgifter på drygt 700 birr/ha/år i områden nära huvudstaden (OI 2011 s.29), exempelvis den 25 000 ha stora koncessionen till företaget CLC Industries vilka åläggs att betala 666 birr/ha/år (CLC Agreement 2009 Art. 2.2.2).

Att ränta betalas via direkta avgifter kan alltså konstateras. Frågan är om denna är tillräckligt omfattande för att orsaka korruption, underminera incitamenten till skatteindrivning och/eller köpa medborgarnas lojalitet. Reliabilitetsproblem uppstår här till följd av bristande helhetsdata. En approximation är dock möjlig. På den officiella hemsidan Ethiopian Agriculture Portal (EAP 2013) finns kontrakt från 34 större markkoncessioner tillgängliga. Efter exkludering av två kontrakt vars data var obsolet⁶ återstår 32 investeringar motsvarande en yta på 306 803 ha. En sammanställning visar att den genomsnittliga markhyra som stipuleras per ha och år är 168,9 birr. Applicerat på de 4,8 miljoner ha mark som den etiopiska regeringen märkte ut som investeringsobjekt 2009 skulle detta inbringa 811 miljoner birr per år. För att få en uppfattning om storleken är det lämpligt att ställa dessa siffror jämte den etiopiska statens inkomster från direkta skatter, vilket under skatteåret 2010/2011 uppgick till 19,5 miljarder (MoFED 2012 s.18). Med full implementering av markinvesteringar skulle således den direkta inkomsten från markhyra endast uppgå till ca 4 % av den direkta skatten – och detta i ett land med mycket lågt skatteupptag (11.5 %) som andel av BNP (*ibid.*). Att staten som helhet skulle påverkas starkt av de direkta räntorna, med nuvarande prisnivå, kan därför avfärdas.

Uppgifter om till vilken administrativ nivå dessa intäkter går, och har gått till varierar något beroende på källa. En förändring verkar dock ha skett 2008 då staten, pga. korruptionsmisstankar på distriktsnivå, övertog ansvaret för att utfärda samtliga investeringslicenser på över 1000 ha (Abbink 2011 s.517). De federala kontrakten är inte helt enhetligt skrivna – gällande såväl innehåll som ordval – men de flesta förefaller stipulera att hälften av den årliga räntan skall betalas till den region i vilken marken är belägen (se exempelvis: SP 2010 Art. 4.7).

Eftersom i genomsnitt över 80 % av de nio regionernas intäkter kommer från den federala budgeten, och endast en mycket liten del från inkomstskatt (MoFED

---

⁵ 100 etiopiska birr = 5,65 USD, eller 38,3 SEK år 2012 (World Bank 2013).

⁶ Karuturi Agro Products respektive Saudi Star Agricultural Development, vars ursprungliga kontrakt förhandlades fram innan 2009 och det nya prissättningssystemet. De nya kontrakten har ännu inte publicerats.

2009 s. 6), bör ränteinkomsterna inte i första hand tränga undan behovet av beskattning. Snarare är det rimligt att dessa kommer att ersätta en viss del av det federala stödet. Även om räntan från markkoncessionerna kan komma att stå för en stor del av de regionala budgetarna behöver detta inte resultera i en ökad risk för att en "rentier-state"-situation skall uppstå. Bidrag från staten ersätts helt enkelt med intäkter från mark.

Korruption kan dock även uppstå till följd av vad som kan klassificeras som ett kapitalöverskott snarare än ett inkomstöverskott. Vissa uppgifter tyder på att stora markkoncessioner nyligen utfärdats till strategiska personer i utbyte mot politiskt stöd för regimen. Eftersom sådana utbyten av land mot lojalitet har en lång historia i Etiopien (Abbink 2011 s.518), får man dock se utvecklingen av LSLA som en underlättande snarare än utlösande faktor till detta "rent-seeking"-system.

5.3.2 Råvaruexport

Ett andra sätt för staten att extrahera ränta från LSLA är genom beskattning av utrikeshandeln. Som nämnts ovan har Etiopiens utvecklingspolitik på senare år skiftat från ett stöd till arbetsintensiva småjordbruk till stöd för kapitalintensiva och exportinriktade storjordbruk (Lavers 2012b s.121). Strategin har tillsynes lyckats då i princip all produktion från LSLA går på export (Abbink 2011 s.519). Incitamenten består bl.a. i att undanta exportskatten i 5 år för företag som exporterar mer än 50 % av sin produktion (Lavers 2012b s.113). Efter denna femårsperiod finns det dock anledning att tro att den storskaliga råvaruexporten kan komma att innebära risker i form av prischocker. På grund av otillräcklig data om den faktiska storleken på produktionen från LSLA i Etiopien går det inte att säga exakt hur mycket denna sektor skulle kunna påverka de statliga inkomsterna. Däremot kan det konstateras att "Foreign trade tax" står för en mycket stor del av den årliga finansiella budgeten (2010/2011), närmare bestämt 27,7 % (MoFED 2012 s.18). Det är därför relevant att undersöka i vilken mån de aktuella råvarorna fluktuerar i världsmarknadspris.

Eftersom det är råvaruprisets potentiella inverkan på den statliga budgeten som här är relevant, och denna utformas på årsbasis är det lämpligt att mäta den genomsnittliga årliga prisskillnaden för respektive råvara. Precis data om kompositionen av råvaror som odlas på den aktuella marken finns inte tillgänglig, men baserat på Lavers (2012b s.114) uträkningar om den totala arealen tillägnad utländska direktinvesteringar kan några viktiga grödor ringas in. Beräknat på världsmarknadspris för respektive råvara åren 1980-2012 ser de genomsnittliga fluktuationerna ut som följer: vete 14,7 %, bomull 18,9 %, kaffe, 21,5 % och palmolja 22,4 % (UNCTAD 2013, se Bilaga 1). Detta kan jämföras med råolja vars motsvarande siffra är 19,9 % (*ibid.*). Tagna var för sig är alltså dessa jordbruksprodukters prisinstabilitet väl i paritet med olja, och skulle således kunna orsaka liknande prischocker.

Två förbehåll är dock värda att belysas. För det första är det inte säkert (eller ens troligt) att LSLA *i sig* skulle leda till en lika hög andel råvaruexport av

bruttonationalprodukten som olja tenderar att göra. Här handlar det snarare om en förstärkning av redan existerande exportmönster. För det andra förminskas effekten av jordbruksexport något i jämförelse med olja pga. den relativt sett högre diversifieringen. Visserligen tenderar en viss sorts jordbruk dominera produktionen vid storskaliga markinvesteringar i olika regioner, så som biobränsle i stora delar av Afrika (Anseeuw *et al.* 2012 s.25), men generellt handlar det ändå om flera exportgrödor. På det viset kan prisfluktuationerna ta ut varandra något, varvid prischockerna lindras.

5.3.3 Ekonomisk enklavisering

Mycket lite tyder på att LSLA skulle bidra till vertikal integrering i den etiopiska ekonomin. Tvärtom importeras generellt de allra flesta insatsvaror (fröer, gödning, maskiner etc.) från utlandet och produkterna exporteras sedan utan att förädlas i landet (Matondi *et al.* 2011 s.79). Till undantagen hör framförallt bomull, där den etiopiska staten uppmuntrar vidareförsäljning till inhemska textilfabriker, och socker vilket för att omvandlas till etanol måste processas kort efter skörd. I det senare fallet är det dock de utländska företagen som även står för förädlingen (Lavers 2012b s.115).

Å andra sidan finns inte heller några tydliga tecken på att LSLA aktivt eller i absoluta tal skulle öka den ekonomiska och sociala enklaviseringen. Ty alternativscenariot är en ekonomi som för det stora flertalet präglas av självhushållning (se s. 21 nedan) och där industriproduktionen främst är belägen i huvudstaden (Sjöberg 2013).

I relativa tal och på ett mer indirekt sätt är det visserligen ett rimligt antagande att de *subventioner* som riktas mot storskaliga jordbruksinvesteringar kommer att styra kapital mot denna sektor på industrisektorns bekostnad. Denna faktor måste dock bedömas som svag. Även om LSLA-produktionen i sig kan beskrivas som tämligen enklaviserad, finns således inga entydiga tecken på att detta skulle bidra till enklavisering i den etiopiska ekonomin som helhet.

5.4 Missnöje och motiv

Det faktum att staten betraktar stora delar av landets areal som ett *terra nullius* får inte bara konsekvenser i form av uteblivna markinkomster utan betyder också att behoven hos den lokalbefolkning som lever på och av jorden blir ignorerade. Denna syn uppkommer, vilket Lavers (2012a s.803) påpekar, som ett resultat av att många av de sätt på vilka jordar kan nyttjas ter sig osynliga för en stat. Att betrakta mindre tätbefolkade regioner som innehållandes endast obrukade marginaljordar är problematiskt utifrån två olika perspektiv.

För det första: även från ett ekonomiskt perspektiv har dessa marker en alternativkostnad. Den boskapsskötsel eller det svedjebbruk som bedrivs behöver

inte vara inkorporerat i den officiella monetära ekonomin (Makki 2012 s.99), och befolkningen har sällan markrättigheter i form av juridiskt giltiga dokument (Lavers 2012a s.804). Icke desto mindre har de en ekonomisk alternativkostnad, ty utan tillgång till marken förlorar befolkningen sin tidigare förmåga att livnära sig. För det andra har mark ofta värden som inte lätt låter sig översättas i ekonomiska termer; de kan tjäna viktiga kulturella och miljömässiga syften. Att ignorera ovan nämnda värden kan leda till riskmekanismer som faller in under kategorin *missnöje*.

5.4.1 Ekonomisk osäkerhet

Den etiopiska regeringen medger öppet att den anser pastoralism som ett icke hållbart nyttjande av jorden. I enlighet med detta såväl som tidigare nämnda historiska exploateringsmönster i landet är det i lågländerna som lejonparten av LSLA sker, och då i synnerhet på landområden som används för (kollektiv) boskapsskötsel (Lavers 2012b s.119).

I en fallstudie har Fisseha (2011) undersökt de lokala effekterna i Oromiya regionen efter att ett dotterbolag till tidigare nämnda Katuturi Agro Products förvärvat 10 700 ha mark för (ännu obestämd) jordbruksproduktion. Genom att hyra ut vad staten anser vara oanvänd mark har hundratals hushåll förlorat tillgång till tidigare gemensamma betesmarker. Inhägnader har också gjort att åtkomsten till etablerade vattenkällor har strypts (Fisseha 2011 s.23), vilket resulterat i att bönder nödgats sälja sina boskapsdjur – ett viktigt sparkapital såväl som sidoinkomst – till kraftigt underpris (Fisseha 2011 s.20).

De positiva effekterna i form av arbetstillfällen var föga omfattande; blott 11 % av lokalbefolkningen hade en anställd familjemedlem. Viktigt i sammanhanget är även att majoriteten av de anställda från lokalsamhällena blev det i form av vakter (Fisseha 2011 s.20f.) med en månadslön på ca 200 birr, medan den genomsnittliga lönen för arbetare låg på 800 birr, och maskinoperatörer tjänade hela 3500 birr i månaden (Fisseha 2011 s.23, 27). I den mån lokalbefolkningen får jobb, tjänar de således betydligt mindre än de arbetare som kommer utifrån. Missnöje över just den ojämna fördelningen yttrades förvisso inte explicit, men bör ändå ses som en riskfaktor.

För de aktuella fallen finns visserligen ingen data över förhållandet mellan inkomster från familj jordbruk respektive lönearbete på storskaliga jordbruk. Enligt Världsbankens beräkningar är dock inkomsterna vanligen 2 till 8 gånger högre i familj jordbruk (World Bank 2011 s.35) – varför en direkt övergång från det förra till det senare i rent ekonomiska termer generellt är mycket negativt för lokalbefolkningen.

I många fall har dock lokalbefolkningen drabbats betydligt värre än i ovan nämnda region. Som ett led i regeringens försök att byta ut ”ohållbar” pastoralism mot storskaligt jordbruk tvångsflyttas ursprungsbefolkningar genom det förment frivilliga s.k. ”villagization”-programmet, vilket enligt det officiella målet kommer att ha omfattat 1,5 miljoner människor innan utgången av 2013 (OI 2013 s.7). Syftena bakom förflyttningarna kan förvisso inte hänskjutas till beredandet

av mark för LSLA allena – även faktorer som försvårande av rebellverksamhet har antytts – men det är helt klart den viktigaste drivkraften (OI 2011 s.40).

Enligt etiopisk lag har staten rätt att expropriera jordbruks- och betesmark ”for public purpose” i syfte att främja utvecklingsprojekt, i utbyte mot tillbörlig kompensation för nuvarande innehavare av nyttjanderätten (Fisseha 2011 s.7). De förflyttade invånarna har följaktligen blivit lovade såväl grundläggande infrastruktur som små åkerarealer och utbildning i (stationärt) jordbruk (OI 2011 s.40). Ingen enhetlig bild går att få över de förflyttade folkgrupperna inställning till processen; vissa har tillsynes låtit sig omlokaliseras frivilligt, medan andra grupper har möts av våld och trakasserier när de initialt vägrat (OI 2013 s.8). I Gambela-regionen finns många exempel på ursprungsfolk som efter att ha blivit omplacerade förlorat förmågan att försörja sig pga. dålig vattenförsörjning och brist på kunskap om den av regeringen påbjudna formen av jordbruk (OI 2013 s.9). I likhet med det tidigare beskrivna fallet i Oromiya-regionen får alltså även ursprungsbefolkningarna i lågländerna ofta bära stora kostnader som resultat av regeringens beredning av mark för investeringar. Däremot finns här inga vinster att inhämta ens i form av avlönade anställningar.

5.4.2 Kulturella och miljömässiga effekter

Kontrakten mellan investerare och den etiopiska staten stipulerar att företaget, förutom att följa etiopisk miljölagstiftning, åläggs att utföra en Environment Impact Assessment (EIA) som skall lämnas till och granskas av naturskyddsmyndigheten (se exempelvis: SP Agreement 2010 Art. 4.1). Investerarna efterlever emellertid mycket sällan påbudet och myndigheterna verkar inte heller genomdriva kravet i praktiken (OI 2011 s.46). Delvis pga. denna otillräckliga rapportering finns mycket lite information om miljöproblem orsakade av storskaligt jordbruk i Etiopien. Att den biologiska mångfalden påverkas negativt av omfattande monokulturer och användandet av bekämpningsmedel kan visserligen konstateras (Fisseha 2011 s.30). I vilken mån detta kan komma att förändra livsbetingelserna för lokalbefolkningen är dock mer oklart.

Istället är det framför allt tillgången till rent vatten som utgör en grundläggande miljömässig faktor. Som tidigare nämnts kan också etableringen av storskaliga jordbruk skära av boskapskötare från sina vattenkällor. Det finns även en risk i att jordbruksföretag genom konstbevattning överanvänder vattenkällor till förfall för de som använder vattnet nedströms. Det faktum att de flesta familjejordbruk i Etiopien enbart är regnbevattnade gör dock att risken för negativ påverkan på småjordbruk minskar något (OI 2011 s.46).

Det finns även exempel där kulturellt viktiga områden, så som gravplatser, har skövlats till förmån för jordbruksinvesteringar (OI 2013 s.8). Att många av ursprungsbefolkningarna ser sin mark som en essentiell del av sin kulturella identitet (OI 2011 s.38), innebär vidare att omförflyttningar är mycket problematiska oavsett de eventuella ekonomiska effekterna.

Det är ännu för tidigt att bedöma huruvida missnöje kan komma att uppstå som följd av sociala spänningar indirekt skapade av de nya produktionsförhållandena. Vissa risker kan dock identifieras. För det första är många av anställningarna av osäker karaktär, dvs. antingen dags- eller säsongsanställningar. För det andra är det ofta en stor skillnad i lönenivå mellan olika arbetsuppgifter. För det tredje förväntas de flesta arbeten att ges till inflyttade personer (OI 2011 s.37). Spänningarna mellan nyinflyttade och tidigare bosatta kan dessutom förstärkas av det tidigare nämnda faktum att migranterna vanligen får de högre betalda jobben.

Att de regionala myndigheterna får tillgång till hälften av markhyran bör å andra sidan betraktas som positivt, såtillvida att åtminstone en del av intäkterna kan komma att gynna lokalbefolkningen. Den federala statens centralisering av markkoncessions-processen har emellertid, oavsett dess ekonomiska effekter, orsakat missnöje bland många etniska grupper i Etiopien (Lavers 2012b s.118), vilket skall ses mot bakgrund att många av dessa sedan tidigare har eftersträvat självständighet (*ibid.* s.125).

5.4.3 Incitament för resurskontroll

Viktigt i sammanhanget är att den aktuella naturresursen, jordbruksmark, inte upptäcks så som med oljekällor eller diamantgruvor, utan alltid funnits där. Däremot kan kapital som tillförs marken i form av exempelvis bevattningssystem eller utdikningar ofta ha en någorlunda permanent karaktär vilket ökar värdet av marken i sig. Världsbankens beräkningar ger vid handen att jordbruksproduktionen per ha i Etiopien endast uppgår till ca 25 % av dess potential – det finns således ett 75 % stort ”yield gap” (World Bank 2011 s.182). Hur stor del av den potentiella produktivitetsökningen som kan åstadkommas med mer eller mindre permanenta markförbättringar – till skillnad från mer flyktiga faktorer som investeringar i maskiner eller tillgång till högkvalitativt utsäde – är dock oklart. Aggregerad data (såväl som säker sådan på fallnivå) saknas även över hur stor andel av investeringarna vid LSLA som läggs på markförbättringar respektive mer flyktiga produktionsmedel. Det är därför osäkert hur mycket LSLA i Etiopien bidrar till att höja det långsiktiga värdet av marken och därmed incitamenten för att ta överta den exklusiva kontrollen av densamma.

5.5 Möjlighet till konfliktfinansiering

Möjligheten att genom naturresursen finansiera krigföring är delvis överlappande med den förra punkten. Eftersom jordbruksproduktionen har en stor spatial spridning – *diffuse* – är det mindre rimligt att resursen skapar incitament för oppositionsgrupper att ta över produktionen i sin helhet. Mer rimligt är att ränta extraheras genom utpressning eller stöld. Möjligheten till detta kan värderas i termer av resursens *lootability*.

Ett första kriterium är produktionens fysiska tillgänglighet. I jämförelse med exempelvis offshore-olja, är tillgängligheten till de aktuella jordbruksmarkerna mycket god. Utpressning, genom exempelvis kidnappningar är därför plausibelt.

Eftersom de flesta projekten fortfarande inte har upptagit full produktion är det svårt att bedöma framtida vinstmarginaler, och därmed huruvida våld riktat mot företagen i ekonomiskt syfte skulle vara rimligt. En antydning om att risken ändå föreligger är det tidigare nämnda faktum att jordbruksföretagen ofta förser sig med beväpnade vakter dygnet runt. Därutöver finns i kontrakten explicita hänvisningar om statens skyldighet vid upplopp eller andra oroligheter (se exempelvis: CLC 2009 Art. 6.6). Båda parter verkar således vara av uppfattningen att risken för våldsamheter är reell.

Eftersom jordbruksproduktionen har en betydligt mer spridd karaktär än exempelvis utvinning av Kimberlite-diamanter⁷ är den också svårare att skydda mot stöld. Denna aspekt är därför värd att utforska.

Beräkningar baserade på råvarupriser mellan 2008 och 2010 ger vid handen att såväl kaffe, bomull och palmolja har ett högre värde per viktenhet än råolja.

Tabell 2. Värde per viktenhet för utvalda råvaror.

Råvara	Kaffe	Bomull	Palmolja	Vete	Råolja
USD/Kg	2,72	2,99	1,14	0,33	0,59

Källa: UNCTAD 2013, FAOSTAT 2013, se Bilaga 1.

Bomull är naturligtvis betydligt mer skrymmande än olja, men dess produktion bör å andra sidan vara mer lättåtkomlig. Ingenting tyder heller på att jordbruksprodukter skulle vara svårare att sälja än olja. Ingen av siffrorna är i paritet med narkotika eller ädelstenar (Le Billon 2012 s.180), men jämförelsen med olja visar ändå att stöld av jordbruksprodukter skulle kunna användas som inkomstkälla för rebellgrupper.

---

⁷ Vilka till skillnad från alluviala diamanter utvinns långt under markytan

6 Slutsatser

Granskningen av large-scale land acquisitions utifrån såväl det globala perspektivet som i fallet Etiopien, har visat att många av de faktorer som betraktas som riskabla vid naturresursutvinning står att finna även här. Undersökningen av fenomenets karaktär på en global nivå visar bl.a. hur investeringarna i huvudsak är koncentrerade till världens fattigare regioner, och dessutom till stater med en låg institutionell kapacitet. Man kan alltså konstatera att LSLA – vilka drivkrafterna än må vara – framför allt berör stater som har svårare att hantera de bieffekter som naturresurser generellt ger upphov till. Frågan som uppsatsen har syftat till att besvara är dock huruvida LSLA faktiskt kan ge upphov till samma konfliktmekanismer som andra naturresurser. Fallet Etiopien har här visat att vissa mekanismer helt klart kan göra sig gällande, medan andra knappt kan bedömas vara starkare än vid vanlig jordbruksproduktion.

Studien av LSLA i Etiopien visade att denna typ av råvaruproduktion i nuläget endast påverkar den institutionella sårbarheten i begränsad omfattning, och kan inte jämföras med storskalig oljeproduktion. Pga. exportorienteringen, och råvarornas prisvolatilitet föreligger visserligen risk för prischocker, men eftersom dess andel av de framtida statliga intäkterna inte har kunnat uppskattas är mekanismen styrka inte helt fastställd. I nuläget är även de fasta ränte-intäkterna så låga att risken för negativa effekter på de politiska institutionerna är små. Eftersom mycket tyder på att dessa kommer att öka i framtiden, finns det dock anledning att beakta risken för korruption och klientssystem – inte minst på den regionala nivån där intäkterna mycket snabbt kan utgöra en betydande del av budgeten.

De mekanismer som antas ha en mer direkt och pådrivande koppling till konfliktuppkomst visade sig vara desto mer framträdande. Framför allt genom tvångsflyttningar, osäkra utkomstmöjligheter och förlust av kapital och tillgång till vatten, kan man redan nu konstatera att lokalbefolkningar har drabbats hårt. Trots löften från regeringen om infrastruktur och offentliga tjänster befinner sig många grupper i en betydligt mer osäker situation som direkt följd av markkoncessionerna. Negativa effekter som storskalig miljöförstöring eller social ojämlikhet har ännu inte kunnat observeras, men risken att så sker kan inte negligeras. I takt med att marken privatiseras med exklusiv äganderätt och ökande monetärt värde som följd, ökar även incitamenten att kontrollera den. Eftersom produktionen har en stor spatial utbredning och i regel ligger långt från centralmakten, bör såväl separatism som statsövertagande betraktas som orimliga. Istället öppnas möjligheterna för vad Le Billon kallar *warlordism*, dvs. våld som endast syftar till icke-exklusiv och lokalt begränsad territoriell kontroll. Därmed blir resursens *utnyttjandepotential* än mer aktuell.

Här kunde vi konstatera att några av de i Etiopien aktuella råvarorna hade ett betydligt högre värde per viktenhet än råolja. Ingenting talar heller för att dessa produkter skulle vara svåra att sälja vidare. En begränsande faktor för olika sorters illegal utvinning av ränta från den aktuella produktionen är emellertid den relativt sett lägre vinstmarginalen – vid för hög extraktion kommer produktionen förmodligen att upphöra. Behovet av beväpnade säkerhetsvakter hos företagen och kontraktuella överenskommelser om statligt beskydd ä båda ändock tydliga indicier på att råvarans *lootability* är stor.

Resultaten kan inte utan vidare appliceras på LSLA som helhet, men ger samtidigt tydliga indikationer om att förekomsten av large-scale land acquisitions, i likhet med olja och diamanter, kan komma att öka risken för inomstatliga konflikter.

Det bör dessutom återigen poängteras att även om de materiella villkor som LSLA medför kan kopplas till våldsamma konflikter, så sker detta aldrig i ett vakuum. Det är därför viktigt att se produktionen i en bredare kontext, där såväl identitetsmässiga som politiska aspekter inkluderas.

Oavsett förekomsten av alternativa drivkrafter bakom en konflikt kan emellertid LSLA och den därpå följande råvaruproduktionen komma att förstärka dessa. Denna studie har visserligen inte kunnat påvisa några starka och konkreta tecken på att LSLA skulle kunna orsaka den med naturresurser ofta associerade institutionella sårbarhet som försvårar fredlig hantering av samhälleliga konflikter. Däremot kan det helt visst komma att fungera som såväl en direkt pådrivande som en möjliggörande faktor – och därigenom bidra till uppkomsten av våldsamma inomstatliga konflikter.

7 Referenser

- Abbink, Jon, 2011. "‘Land to the foreigners’: economic, legal, and socio-cultural aspects of new land acquisition schemes in Ethiopia", *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 29:4, s. 513-535.
- Anseeuw, Ward – Wily, Liz Alden – Cotula, Lorenzo – Taylor, Michael, 2012. *Land Rights and the Rush for Land* [elektronisk]. http://www.landcoalition.org/sites/default/files/publication/1205/ILC%20GSR%20report_ENG.pdf. Hämtdatum: 2013-04-16.
- Borras Jr., Saturnino M. – Franco, Jennifer, 2010. "From Threat to Opportunity? Problems with the Idea of a 'Code of Conduct' for Land-Grabbing", *Yale Human Rights and Development*, Vol. 13, s.507-523.
- Borras Jr., Saturnino M. – Hall, Ruth – Scoones, Ian – White, Ben – Wolford, Wendy, 2011. "Towards a better understanding of global land grabbing: an editorial introduction", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 38:2, s. 209-216.
- CLC 2009 = *Land rent contractual agreement made between Ministry of Agriculture and Rural Development and CLC Industries Plc* [elektronisk]. Katalogiserat under: "CLC (Spentex)", <http://www.eap.gov.et/?q=node/835>. Hämtdatum: 2013-05-09.
- Collier, Paul, 2008. *The Bottom Billion*. New York: Oxford University Press.
- Collier, Paul – Hoeffler, Anke, 2005. "Resource Rents, Governance, and Conflict", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49:4, s. 625-633.
- Cotula, Lorenzo, 2011. *Land deals in Africa: What is in the contracts?*[elektronisk]. <http://pubs.iied.org/12568IIED.html?k=in%20the%20contracts>. Hämtdatum: 2013-04-16.
- Cotula, Lorenzo, 2012. "The international political economy of the global land rush: A critical appraisal of trends, scale, geography and drivers", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 39:3-4, s. 649-680.
- Daniel, Shepard, 2012. "Situating private equity capital in the land grab debate", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 39:3-4, s. 703-729.
- Deininger, Klaus, 2011. "Challenges posed by the new wave of farmland investment". *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 38:2, s. 217-247.
- De Schutter, Oliver, 2011. "How not to think of land-grabbing: three critiques of large-scale investments in farmland", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 38:2, s. 249-279.
- EAP – Ethiopian Agriculture Portal, Hemsida [elektronisk] 2013. Land Leased. Tillgänglig: <http://www.eap.gov.et/?q=node/835>. Hämtdatum: 2013-05-16.
- Esaiasson, Peter – Oscarsson, Henrik – Gilljam, Mikael – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan*. 4:e upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik AB: Stockholm.

- FAOSTAT – Statistics Division of the United Nations Food and Agriculture Organization, Hemsida, [elektronisk] 2013. Imports: Commodity by Country: Ethiopia. Tillgänglig: <http://faostat.fao.org/desktopdefault.aspx?pageid=342&lang=en&country=238>. Hämtdatum: 2013-05-20.
- Fearon, James D., 2005. "Primary Commodity Exports and Civil War", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49:4, s. 483-507.
- Fearon, James D. – Laitin, David D., 2003. "Ethnicity, Insurgency and Civil War", *The American Political Science Review*, Vol. 97:1, s. 75-90.
- Fisseha, Messele, 2011. *A case study of the Bechera agricultural development project, Ethiopia* [elektronisk]. http://www.landcoalition.org/sites/default/files/publication/1021/EDC_Ethiopia_web_11.03.11.pdf. Hämtdatum: 2013-05-07
- George, Henry, 2006. *Progress and Poverty*. New York: Robert Schalkenbach Foundation.
- Humphreys, Macartan, 2005. "Natural Resources, Conflict, and Conflict Resolution: Uncovering the Mechanisms", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49:4, s. 508-537.
- Kaldor, Mary – Karl, Terry Lynn – Said, Yahia, 2007. *Oil Wars*. London: Pluto Press.
- Karuturi 2008 = *Land rent contractual agreement made between Ministry of Agriculture and Rural Development and Karuturi Agro Products Plc* [elektronisk]. Katalogiserat under: "Karuturi Agro Products PLC", <http://www.eap.gov.et/?q=node/835>. Hämtdatum: 2013-05-09
- Kiernan, Ben, 2010. *Blod och Jord*. Stockholm: Voltaire Publishing.
- Lavers, Tom, 2012a. "Patterns of agrarian transformation in Ethiopia: State-mediated commercialisation and the 'land grab'", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 39:1, s. 795-822.
- Lavers, Tom, 2012b. "'Land grab' as development strategy? The political economy of agricultural investment in Ethiopia", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 39:1, s. 105-132.
- Le Billon, Philippe, 2001. "The political ecology of war: natural resources and armed conflicts", *Political Geography*, Vol. 20, s. 561-584.
- Le Billon, Philippe, 2012. *Wars of Plunder*. New York: Columbia University Press.
- Li, Tania Murray, 2011. "Centering labor in the land grab debate", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 38:2, s. 281-298.
- Macroeconomic Handbook = Access Capital, 2010. *The Ethiopia Macroeconomic Handbook: 2010* [elektronisk]. <http://www.accesscapitalsc.com/images/stories/research/pdf/The-Ethiopia-Macroeconomic-Handbook-2010.pdf>. Hämtdatum: 2013-05-07.
- Makki, Fouad, 2012. "Power and property: commercialization, enclosures, and the transformation of agrarian relations in Ethiopia", *The Journal of Peasant Studies*, Vol. 39 Nr. 1, s. 81-104.
- Marx, Karl, 1969. *Kapitalet: Första boken*. Uddevalla: Bo Cavefors förlag.

- Matondi, Prosper B. – Mutopo, Patience, 2011. "Attracting foreign direct investment in Africa in the context of land grabbing for biofuels and food security", i Matondi, Prosper B. – Havnevik, Kjell – Beyene, Atakilte (red.), *Biofuels, land grabbing and food security in Africa*. London: Zed Books.
- MoFED 2009 = Ethiopian Ministry of Finance And Economic Development, 2009. *Layperson's Guide to the Public Budget Process at Regional Level* [elektronisk].
<http://www.mofed.gov.et/English/Resources/Documents/Laypersons%20Guide%20%28Regional%20and%20Woreda%20Level%29.pdf>. Hämtdatum: 2013-05-14.
- MoFED 2012 = Ethiopian Ministry of Finance And Economic Development, 2012. *Growth and Transformation Plan / Annual Progress Report for F.Y. 2010/11* [elektronisk].
<http://www.mofed.gov.et/English/Resources/Documents/GTP%20Annual%20progress%20Report%20%282010-11%29.pdf>. Hämtdatum: 2013-05-07.
- OI = Oakland Institute, 2011. *Understanding land investment deals in Africa: Country Report: Ethiopia* [elektronisk].
<http://www.oaklandinstitute.org/understanding-land-investment-deals-africa-ethiopia>. Hämtdatum: 2013-04-16.
- OI = Oakland Institute, 2013. *Unheard Voices: The human rights impact of land investments on indigenous communities in Gambella* [elektronisk].
http://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/OI_Report_Unheard_Voices.pdf. Hämtdatum: 2013-05-07.
- Retsö, Jan, 2013. Nationalencyklopedin [elektronisk]. *Etiopien: Befolkning*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/etiopien/befolkning>. Hämtdatum: 2013-05-21.
- Ricardo, David, 2009. *Nationalekonomin och beskattningens huvudprinciper*. Umeå: Bokförlaget h:ström.
- Ross, Michael, 2004. "What do we know about natural resources and Civil War?", *Journal of Peace Research*, Vol. 41:3, s. 337-356.
- Sassen, Saskia, 2013. "Land Grabs Today: Feeding the Disassembling of National Territory", *Globalizations*, Vol. 10:1, s.25-46.
- Schön, Lennart, 2010. *Vår världes ekonomiska historia: den industriella tiden*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sjöberg, Örjan, 2013. Nationalencyklopedin [elektronisk]. *Etiopien: Näringsliv*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/etiopien/naringsliv>. Hämtdatum: 2013-05-21.
- SP 2010 = *Land rent contractual agreement made between Ministry of Agriculture and Rural Development and S&P Energy Solutions Plc* [elektronisk]. Katalogiserat under: "Shmporji",
<http://www.eap.gov.et/?q=node/835>. Hämtdatum: 2013-05-09.
- Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Malmö: Liber.
- UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development, Hemsida, [elektronisk] 2013. Statistical Database: Commodities. Tillgänglig: http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,8&sRF_Expanded=p,8. Hämtdatum 2013-05-20.

- Wolford, Wendy – Borras Jr., Saturnino M. – Hall, Ruth – Scoones, Ian – White, Ben, 2013. "Governing Global Land Deals: The Role of the State in the Rush for Land", *Development and Change*, Vol. 44:2, s. 189-210.
- World Bank, 2011. *Rising Global Interest in Farmland: Can it yield sustainable and equitable benefits?* [elektronisk]. http://siteresources.worldbank.org/INTARD/Resources/ESW_Sept7_final_final.pdf Hämtdatum: 2013-04-04
- World Bank, Hemsida, [elektronisk] 2013. Official exchange rate. Tillgänglig: <http://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF>. Hämtdatum: 2013-05-16.

Bilaga 1: Råvarupriser

Beräkningarna av prisfluktuationer är gjorda utifrån UNCTAD:s data om indexerade råvarupriser, "Free market commodity price indices, annual, 1960 - 2012". Detta eftersom det är de reella prisskillnaderna som är av betydelse, och inte det absoluta monetära värdet. Perioden 1980-2012 har använts för samtliga fall. Medelsumman har erhållits genom att beräkna den genomsnittliga kvoten mellan samtliga på varandra följande värden. För att negativa och positiva tal inte ska ta ut varandra har kvoterna kvadrerats. Eftersom prisfluktuationerna skiljer sig något beroende på produktens kvalitet och ursprung har flera indikatorer använts för en och samma råvara där detta varit möjligt. Indikatorerna är som följer:

- Vete: "Wheat, Argentina, Trigo Pan Upriver, FOB", "Wheat*, United States, n° 2 Hard Red Winter (ordinary), FOB Gulf "
- Bomull: "Cotton*, Sudan Barakat, X4B, CFR Far Eastern quotations (¢/lb.)", "Cotton*, U.S. Memphis/Eastern, Midd.1-3/32", CFR Far Eastern quotations (¢/lb.)", "Cotton Outlook Index A (M 1-3/32)", CFR Far Eastern quotations (¢/lb.)"
- Kaffe: "Coffee*, Colombian mild Arabicas, ex-dock USA (¢/lb.)", "Coffee, other mild Arabicas, ex-dock EU (¢/lb.)", "Coffee, Robustas, ex-dock EU (¢/lb.)"
- Palmolja: "Palm oil*, in bulk, Malaysia/Indonesia, 5% ffa, CIF N.W. European ports"
- Råolja: "Crude petroleum, average of UK Brent (light), Dubai (medium) and Texas (heavy), equally weighted (\$/barrel)"

Beräkningen av de utvalda råvarornas värde per kg är för kaffe, bomull och råolja baserade på UNCTAD:s siffror och för palmolja och vete på FAOSTAT:s data om råvarupriser. Indikatorer för de senare är "Wheat" respektive "Palmoil". Samtliga är ett medelvärde för de faktiska priserna mellan år 2008 och 2010. Gällande fallet råolja uppkommer reliabilitetsproblem eftersom dess densitet varierar beroende på kvalitet och dess värde dessutom mäts i den icke-standardiserade volymenheten *barrel*. Uträckningen är här gjord med antagandet att 1 *barrel* = 132,5 kg. Indikatorerna för UNCTAD är som följer:

- Bomull: "Cotton*, Egypt, Giza 88, good +3/8, CFR Far Eastern quotations (¢/lb.)"
- Kaffe: "Coffee, composite indicator price 1976 version (¢/lb.)"
- Råolja: "Crude petroleum, average of UK Brent (light), Dubai (medium) and Texas (heavy), equally weighted (\$/barrel)"